

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

เมืองแพร์ตั้งอยู่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ริมฝั่งแม่น้ำยมด้านทิศตะวันออก สร้างขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 มีผังเมืองเป็นรูปวงรีไม่สมมาตร รูปร่างคล้ายรอยเท้าหรือหอยสังข์ ลักษณะคล้ายผังเมืองหริภุญไชย สมัยขอมเรื่องอำนาจมีชื่อว่า “เวียงโกศชัย” ตามหลักศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชจารึกว่าเป็นเมืองขึ้นอาณาจักรสุโขทัยมีชื่อเรียกว่า “เมืองแพล” คนในท้องถิ่นเรียกตนเองว่า “คนเมืองแป้” ชื่อเมืองแพร์เริ่มเป็นที่เรียกกันอย่างชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 5

เนื่องจากเมืองแพร์หรือในเขตเทศบาลเมืองแพร์ปัจจุบันเป็นเมืองโบราณมีการตั้งถิ่นฐานมาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้คิดเป็นพื้นที่ป่าไม้ถึงร้อยละ 80 ของจังหวัดแพร์ ไม้จึงเป็นวัสดุหลักที่สำคัญโดยถูกนำมาสร้างเป็นสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัย จนทำให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนในสภาพแวดล้อมทางกายภาพพื้นถิ่นของเมืองแพร์ได้อย่างต่อเนื่องและกลมกลืน

พุทธศตวรรษที่ 25 อิทธิพลจากรัฐบาลสยามและจักรวรรดินิยมตะวันตกได้แผ่ขยายพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมการทำป่าไม้ได้เจริญรุ่งเรืองส่งผลต่อความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจภายในเมืองแพร์ โดยเฉพาะพื้นที่ภายในเขตเทศบาลเมืองแพร์ซึ่งเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของเจ้านายพื้นถิ่น พ่อค้า นายทุน และข้าราชการ ที่ทำธุรกิจเกี่ยวข้องกับป่าไม้และการค้าขายอื่น สภาพบ้านเรือนภายในเขตเทศบาลเมืองแพร์มีการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่ตอบสนองลักษณะการใช้สอยที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ประกอบกับไม้สักคุณภาพดีหาได้ง่ายจึงถูกนำมาใช้ในการสร้างบ้านเรือนรูปแบบต่างๆ ปรากฏเป็นเรือนไม้พื้นถิ่นที่มีลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเด่นเฉพาะหลังแตกต่างกันไป

ปัจจุบันในเขตเทศบาลเมืองแพร์มีเรือนไม้พื้นถิ่นประกอบไปด้วย เรือนไม้พื้นถิ่นเดิม เรือนร้านค้า เรือนขนมปังจิง และเรือนไม้ประยุกต์ เรือนไม้พื้นถิ่นนอกจากจะมีรูปแบบลักษณะพื้นที่การใช้สอยที่แตกต่างกันแล้ว สถานที่ตั้งของเรือนแต่ละประเภทสามารถอธิบายถึงลักษณะทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของเมืองแพร์ได้ เรือนไม้พื้นถิ่นเดิมจะตั้งอยู่ในชุมชน อยู่ใกล้วัด มีองค์ประกอบของความเชื่อพื้นถิ่นเดิม เรือนไม้ร้านค้าตั้งอยู่ย่านค้าขายหรือบริเวณชุมชนของชุมชน เรือนขนมปังจิงและเรือนไม้ประยุกต์เป็นที่พักอาศัยของผู้มีอำนาจทางสังคม และเศรษฐกิจ จึงตั้งอยู่ใกล้สถานที่ราชการ ถนนสายหลักสำคัญของเมือง แต่ปัจจุบันสถานภาพของ

เรือนไม้พื้นดินกำลังถูกลดจำนวนลง ด้วยการถูกรื้อถอน การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และบางส่วนกำลังเสื่อมสภาพลงเนื่องจากขาดการดูแลรักษา จากสภาพปัญหาดังกล่าว ซึ่งขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบ จึงส่งผลกระทบต่อการสูญเสียต้นแบบทางสถาปัตยกรรมเรือนไม้พื้นดินที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นไป เนื่องจากต้นแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ได้สร้างสมประสบการณ์มาอย่างต่อเนื่องได้ถูกทำลายและถูกบิดเบือนในองค์ประกอบของความหมายเดิมไป

การศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางในการอนุรักษ์เรือนไม้พื้นดินในเขตเทศบาลเมืองแพร่ เพื่อให้ชุมชนได้มีทัศนคติและมีความเข้าใจร่วมกันที่ดี ตระหนักถึงคุณค่าในการอนุรักษ์และพัฒนาเรือนไม้พื้นดินให้สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้ เพื่อให้คงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันและอนาคตได้อย่างยั่งยืน

ความสำคัญของปัญหาและที่มา

จากการสำรวจพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองแพร่เบื้องต้น สามารถแบ่งเรือนไม้พื้นดินเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1) เรือนไม้พื้นดินเดิม คนท้องถิ่นเรียกเรือนประเภทนี้ว่า “เฮือนป่าเก่า” ซึ่งมีความหมายว่าเป็นเรือนโบราณ ปลูกสร้างด้วยไม้ มีใต้ถุน มีพื้นที่ใช้สอยหลักอยู่ชั้นบน แบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็น 4 ส่วนหลัก คือ ชุ่มบันไดหน้าเรือน เต้น ส่วนนอน และครัวไฟ

รูปทรงหลังคาทรงจั่วมีชายคาโดยรอบ ความสูงของหน้าจั่วปานแก่แบบเรขาคณิต มีการแยกหลังคาออกเป็นส่วนๆเพื่อไม่ให้มีขนาดใหญ่แต่อยู่บนโครงสร้างหลักเดียวกัน ส่วนชุ่มบันไดแยกออกเป็นโครงสร้างอีกส่วนหนึ่งประกอบด้วยหลังคาทรงจั่วคลุมชานบันไดและทอดยาวคลุมบันไดทั้งหมด (อนุวิทย์ เจริญศุกกุล. 2539)

เฮือนป่าเก่าในเขตเทศบาลเมืองแพร่จากการสำรวจพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม เนื่องจากสองสาเหตุหลัก คือ การเสื่อมสภาพของวัสดุและการทรุดตัวของโครงสร้าง ซึ่งทั้งสองส่วนนี้หากต้องมีการซ่อมแซม ปรับปรุง จำเป็นต้องใช้ทุนทรัพย์สูงมาก ซึ่งเกินกำลังของเจ้าของเรือนหรือผู้อาศัยซึ่งมีฐานะยากจนเป็นส่วนใหญ่

2) เรือนไม้ร้านค้า แบ่งพื้นที่ใช้สอยหลักเป็นพื้นที่สำหรับค้าขายและพักอาศัยในหลังเดียวกัน ไม่มีใต้ถุน มีรูปทรงทางสถาปัตยกรรมภายนอกคล้ายกับเรือนไม้พื้นดิน พบมากบริเวณย่านถนนเจริญเมืองเนื่องจากเป็นย่านการค้าซื้อขายแลกเปลี่ยนที่เก่าแก่ของเมืองแพร่ มีชนชาติสยาม ไทยใหญ่ ชาวจีน แยก ได้ทยอยเข้ามาทำธุรกิจค้าขายตั้งแต่การค้าไม้รุ่งเรือง และถึกักมาก หลังจากปี พ.ศ.2456 ทางรถไฟมาถึงเด่นชัยทำให้สินค้าจากกรุงเทพมหานครได้ทะลักเข้าสู่เมืองแพร่

เรือนไม้ร้านค้าเมืองแพร่จะปลูกสร้างแยกออกเป็นหลังๆ ตามแต่ละเจ้าของ ทำให้หลังคาแยกออกจากกันและมีรูปทรงที่แตกต่างกันไป บริเวณด้านหน้าร้านค้าจะมีทางเดินหลังคาคลุมเชื่อมต่อเนื่องกัน (Colonnade) ประตูหน้าร้านเป็นบานเฟี้ยมไม้ พื้นที่ชั้นล่างด้านหน้าจัดเป็นพื้นที่ค้าขาย ส่วนด้านหลังเป็นส่วนเก็บของและส่วนครัวไฟจะอยู่ด้านหลังเรือน เรือนไม้ร้านค้าบางหลังจะมีบันไดด้านหลังแยกต่างหาก

รูปทรงหลังคาของเรือนไม้ร้านค้ามีลักษณะเป็นหน้าจั่วชายคาล้อมรอบตัวเรือน ความลาดเอียงของหลังคาลักษณะใกล้เคียงกับเรือนไม้พื้นถิ่น ความสูงของพื้นที่ชั้นล่างประมาณ 2.50 – 3.00 เมตร

สภาพของเรือนไม้ร้านค้าในปัจจุบัน ถูกดัดแปลงการใช้งานโดยเจ้าของเรือนบางส่วนได้ขยายพื้นที่ออกมา บานประตูเฟี้ยมไม้เปลี่ยนเป็นประตูเหล็กม้วน บางหลังไม่มีการใช้งาน บางหลังเจ้าของรื้อเพื่อขายไม้ ประกอบกับย่านการค้าที่ตลาดน้ำทองบริเวณทางตอนใต้ของเมืองแพร่ได้เข้ามาแทนที่ของการเป็นย่านการค้าใหม่ ทำให้ร้านค้าบางส่วนได้ย้ายออกไป ทำให้บรรยากาศการค้าขายย่านถนนเจริญเมืองซบเซาลง คงเหลือร้านค้าที่เจ้าของเป็นเจ้าของร้านเองเท่านั้นที่ดำเนินการค้าและธุรกิจในปัจจุบัน

3) เรือนขนมปังจิง มีที่มาจากขนมปังจิงสมัยโบราณของชาวตะวันตก ซึ่งตกแต่งหรรษา ฟูฟามีครีบริบายแพรวพราว มีการฉลุลวดลาย เช่น ครีบริ ช่องลม หน้าจั่ว ลูกกรง ไม้เบนเป็นลายฉลุต่างๆ ตกแต่งเรือน (น. ณ ปากน้ำ, 2543) ในเมืองแพร่นิยมปลูกสร้างในหมู่เจ้านายและพ่อค้าที่ทำการค้าเกี่ยวกับไม้สัก เป็นยุคเดียวกันกับชาวตะวันตกเข้ามาทำสัมปทานป่าไม้ในจังหวัดแพร่ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5, 6 และ 7

ลักษณะแบบแผนของเรือนขนมปังจิงในเมืองแพร่โดยทั่วไปแยกเป็นสองส่วน ส่วนด้านหน้าจะมีการวางผังเรือนแบบสมมาตร มีมุขด้านหน้ายื่นออกมาหนึ่งช่วงเสา ปีกด้านซ้ายและด้านขวาจะเท่ากัน ส่วนด้านหลังวางพื้นที่ใช้สอยใกล้เคียงกับเรือนป่าเก่า

ความน่าสนใจของเรือนขนมปังจิงเมืองแพร่คือด้านหน้ามีการปรับประยุกต์พื้นที่ใช้สอยในส่วน รับแขก พักผ่อน หลับนอนในวิถีชีวิตแบบร่วมสมัย ในส่วนพื้นที่ด้านหลังสามารถสร้างความต่อเนื่องในรูปแบบการใช้งานแบบดั้งเดิมกับผังเรือนป่าเก่าได้อย่างกลมกลืน รวมทั้งการปรับประยุกต์สัดส่วนหลังคาซึ่งมีรูปแบบใกล้เคียงกับเรือนไม้พื้นถิ่นเดิม

4) เรือนไม้ประยุกต์ เป็นเรือนไม้ที่มีรูปแบบผสมผสานระหว่างเรือนป่าเก่าและเรือนขนมปังจิง มีการจัดพื้นที่ใช้สอยที่กระชับขึ้น การตกแต่งเรือนมีรายละเอียดน้อยกว่าเรือนขนมปังจิง

เรือนไม้ประยุกต์มีลักษณะเด่นสะท้อนมาจากการจัดพื้นที่ใช้สอยที่กระชับขึ้น ในส่วนชั้นล่างมีการแบ่งพื้นที่ใช้งานอย่างชัดเจน ทางเข้าหลักอยู่ด้านล่างเชื่อมต่อส่วนโถงเข้าส่วนรับแขก ส่วนทานข้าว ครีวไฟ อยู่ด้านล่าง ชั้นบนถูกจัดเป็นพื้นที่เฉพาะส่วนนอนเท่านั้น

รูปแบบเรือนไม้ประยุกต์ในเขตเทศบาลเมืองแพร่แบ่งเป็นสามรูปแบบ คือ เรือนที่นำรูปแบบเรือนบ้านเก่ามาประยุกต์เป็นต้นแบบซึ่งเรือนประเภทนี้ยังมีความโปร่งโล่งแบบพื้นดินสังเกตุได้จากบันไดขึ้นเรือนอยู่ด้านหน้าและภายนอกตัวเรือนและมีระเบียงหรือชานแบบเปิดโล่งประกอบรวมอยู่ด้วย เรือนไม้ประยุกต์แบบเรือนขนมปังจิง เรือนประเภทนี้จะมีส่วนประกอบของระเบียงหรือชานน้อยมาก หากมีก็จะมีผนังปิดล้อมพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการรักษาความปลอดภัยเป็นหลัก และเรือนไม้ประยุกต์แบบอาณานิคมเป็นเรือนเน้นประโยชน์ใช้สอยทั้งสองชั้น ชั้นล่างใช้เป็นสำนักงานและชั้นบนเป็นพื้นที่เอนกประสงค์และที่พักอาศัย ผังเรือนแบบเรขาคณิตเรียบง่าย ตัวเรือนสูงโปร่งโล่ง รูปแบบทางสถาปัตยกรรมภายนอกมีอิทธิพลแบบอาณานิคม ก่อสร้างในช่วงชาวตะวันตกเข้ามาทำสัมปทานป่าไม้ในเมืองแพร่

การสร้างสรรค์เรือนไม้พื้นดินในเขตเทศบาลเมืองแพร่ได้เริ่มลดจำนวนลงหลังจากรัฐบาลส่วนกลางได้จัดระเบียบการทำอุตสาหกรรมป่าไม้เมื่อ พ.ศ. 2484 ส่งผลให้ไม้สักวัสดุหลักในการสร้างเรือนได้กลายเป็นวัสดุที่ยากแก่การเข้าถึง ด้วยเงื่อนไขของกฎหมายและราคาที่สูงขึ้น ส่งผลต่อเนื่องสถานภาพปัจจุบันของเรือนไม้พื้นดินทั้งสี่ประเภทที่มีจำนวนลดน้อยลง โดยมีสาเหตุหลักมาจากไม้ เดิมเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายและราคาถูกกลับกลายเป็นวัสดุหายากและราคาสูง ประกอบกับงานช่างที่เกี่ยวข้องกับงานไม้ทุกชนิด อยู่ในสภาวะขาดแคลนช่างฝีมือและราคาค่าจ้างที่สูงมาก การนำวัสดุและเทคโนโลยีการก่อสร้างแบบสมัยใหม่ เช่น คอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาสังกะสี เข้าผสมผสานในการปรับปรุง ต่อเติม เปลี่ยนแปลง หรือสร้างที่พักอาศัยขึ้นใหม่จึงเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายขึ้น การก่อสร้างด้วยวัสดุสมัยใหม่ทำให้รูปแบบอาคารบ้านเรือนที่สร้างขึ้นมีการตัดทอนรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมลง ทำให้กลิ่นอายของรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นดินได้เสื่อมความนิยมลง กระทบถึงสถานภาพเรือนไม้พื้นดินในปัจจุบันต้องสูญเสียเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมเฉพาะถิ่นไป เนื่องจากต้นแบบสถาปัตยกรรมพื้นดินที่ได้สร้างสมประสบความสำเร็จมาอย่างต่อเนื่องได้ถูกทำลายและถูกบิดเบือนในองค์ประกอบของความหมายเดิมไป นอกจากนี้เรือนไม้พื้นดินบางหลังกำลังเสื่อมสภาพขาดการบำรุงรักษา ซ่อมแซม หรือถูกปล่อยทิ้งร้างขาดผู้ดูแล

จากรูปแบบเรือนไม้ที่พบทั้งสี่ประเภท จัดได้ว่าเป็นสถาปัตยกรรมพื้นดิน (Vernacular architecture) สะท้อนถึงสภาพวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมในท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะในชุมชนเทศบาลเมืองแพร่ เรือนไม้พื้นดินซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมเฉพาะถิ่นหากคงความเป็นเอกลักษณ์ในรูปแบบและพัฒนาการอย่างต่อเนื่องเหมาะสมย่อมส่งผลให้สภาพแวดล้อมภายในชุมชน มีความ

กลมกลืนทางสถาปัตยกรรมย่อมทำให้เกิดสุนทรียภาพต่อการพบเห็น (Visual Aesthesis) ส่งเสริมให้เกิดคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีในการอยู่อาศัยของชุมชนได้ กอร์ดอน คัลเลน (Gordon Cullen. 1996) กล่าวในทฤษฎีภูมิทัศน์เมืองว่า การสร้างเมืองให้มีเอกลักษณ์เพื่อให้เกิดการจดจำอ่านเข้าใจง่าย (Legible) ทำได้โดยการสร้างความชัดเจนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมนั้น ย่อมทำให้เกิดความเข้าใจทางสายตา (Visual Literacy) และรู้สึกได้ถึงความเป็นสถานที่พิเศษ (Sense of place)

ปัจจุบันเรือนไม้พื้นถิ่นกำลังลดจำนวนลงเรื่อยๆ โดยขาดการเหลียวแลและเอาใจใส่อย่างจริงจังจากทุกฝ่าย ซึ่งส่งผลต่อสภาพบริบทของชุมชนต้องเผชิญกับการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นไปอย่างน่าเสียดาย จากสภาพปัญหาดังกล่าวที่ขาดหน่วยงานรับผิดชอบในการดูแลรักษาสภาพปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น หากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นปราศจากความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักวิชาการแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพเรือนไม้พื้นถิ่นและบริบทต้องเผชิญกับการสูญเสียต้นแบบเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นภายในเขตเทศบาลเมืองแพร่ไปอย่างน่าเสียดาย ดังนั้นการส่งเสริมให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงคุณค่าเรือนไม้พื้นถิ่นเพื่อเป็นส่วนร่วมในการสร้างสรรค์พัฒนาการอนุรักษ์เรือนไม้พื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแพร่ ให้คงอยู่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมในชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยประเภทเรือนไม้พื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแพร่
- 2) เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะถิ่นพื้นที่ขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนไม้พื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแพร่ และปัจจัยหรืออิทธิพลที่ส่งผลให้สถาปัตยกรรมดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป
- 3) เพื่อให้ได้แนวทางการอนุรักษ์เรือนไม้พื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแพร่ ซึ่งสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและการอยู่อาศัยของชุมชนในท้องถิ่น

คำจำกัดความ

“เมืองแพร่” หมายถึง พื้นที่ที่อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองจากศูนย์กลางของเมืองแพร่

“ภายในเขตกำแพงเมือง” หมายถึง พื้นที่ที่อยู่ภายในกำแพงเมืองเก่าเมืองแพร่ทั้งหมดและอยู่ในเขตเทศบาลเมืองแพร่

“ภายนอกกำแพงเมือง” หมายถึง พื้นที่ที่อยู่ภายนอกกำแพงเมืองเก่าเมืองแพร่แต่อยู่ในเขตการปกครองเทศบาลเมืองแพร่

“เขตเทศบาลเมืองแพร่” หมายถึง พื้นที่ที่อยู่ภายใต้การบริหารงานของเทศบาลเมืองแพร่

“เรือนไม้พื้นถิ่น” หมายถึง เรือนไม้ทั้งสี่ประเภท ได้แก่ เอือนบ่าเก่า เรือนไม้ร้านค้า เรือนขนมปังจิง และเรือนไม้ประยุกต์

“เอือนบ่าเก่า” หมายถึง เรือนพักอาศัยรูปแบบพื้นถิ่นดั้งเดิมของเมืองแพร่ ที่ปลูกสร้างด้วยไม้ทั้งหมด

“เรือนไม้ร้านค้า” หมายถึง เรือนที่ใช้พักอาศัยร่วมกับการค้าขายของเมืองแพร่ ที่ปลูกสร้างด้วยไม้เป็นหลัก

“เรือนขนมปังจิง” หมายถึง เรือนที่ใช้พักอาศัยปลูกสร้างด้วยไม้ มีการตกแต่งด้วยไม้ฉลุ ลวดลายตามส่วนต่างๆ ของเรือนทั้งภายในและภายนอกเรือน

“เรือนไม้ประยุกต์” หมายถึง เรือนที่ใช้พักอาศัยปลูกสร้างด้วยไม้ ประยุกต์รูปแบบการใช้งาน และรูปร่างจากเอือนบ่าเก่า เรือนไม้ร้านค้า เรือนขนมปังจิงหรือเรือนแบบอาณานิคม เป็นรูปแบบที่เรียบง่ายขึ้น

ขอบเขตการศึกษา

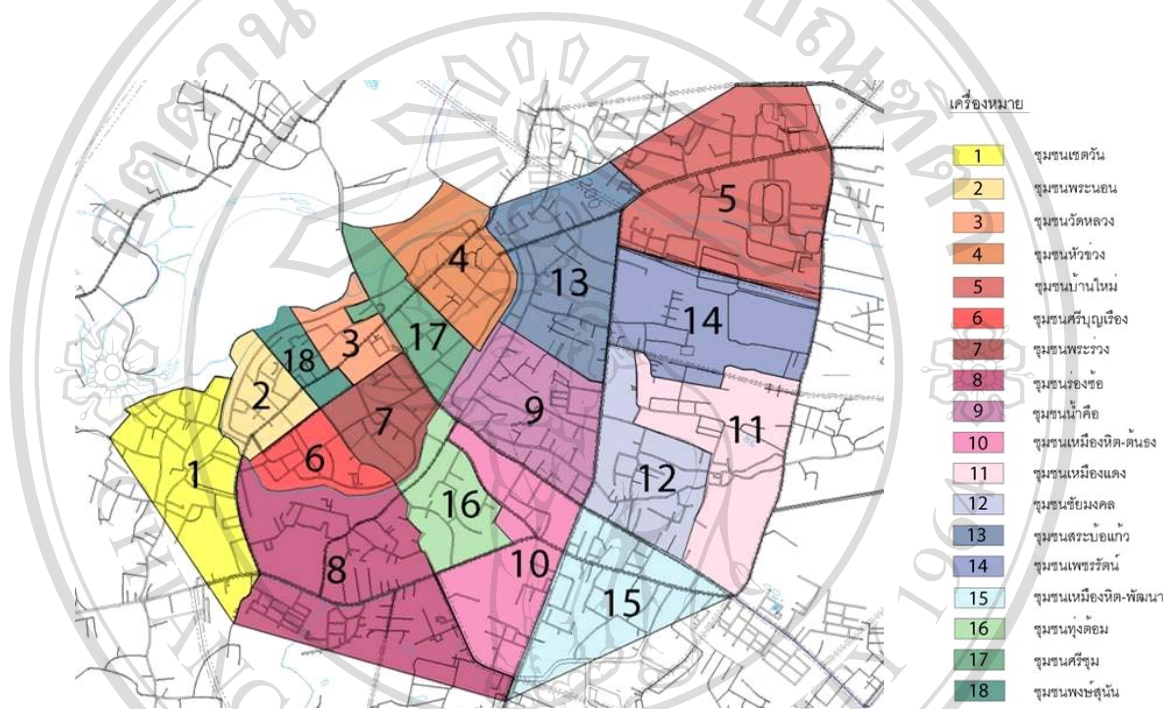
1) กรอบเนื้อหาการศึกษา รวบรวมสภาพปัญหาเรือนไม้พื้นถิ่น พิจารณาหาเหตุผล ใช้หลักการทางวิชาการเพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์

2) กรอบกรณีการศึกษา กำหนดเกณฑ์พิจารณาการคัดเลือกเรือนไม้พื้นถิ่นเพื่อค้นหาลักษณะเด่นของเรือนไม้พื้นถิ่นแต่ละประเภท ค้นหาอิทธิพลและปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการเรือนไม้พื้นถิ่น และค้นหาแนวทางการอนุรักษ์เรือนไม้พื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแพร่

3) กรอบแนวทางการอนุรักษ์ นำผลที่ได้จากการศึกษาลักษณะรูปแบบ พัฒนาการของเรือนไม้พื้นถิ่น สภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในเขตเทศบาลเมืองแพร่ พิจารณาร่วมกับ ทฤษฎี ICOMOS (รายละเอียดบทที่ 3 ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา) กฎหมายเพื่อการอนุรักษ์ และปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการวางกรอบแนวความคิดเพื่อการอนุรักษ์เรือนไม้พื้นถิ่น

4) กรอบเวลาและกลุ่มตัวอย่างการศึกษา พิจารณาเรือนไม้พื้นถิ่นที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ จัดเป็นวัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรม (Significant Architectural Culture) ของท้องถิ่นเมืองแพร่หรือ เป็นลักษณะอาคารใช้ไม้เป็นวัสดุหลักในการก่อสร้างซึ่งเป็นตัวแทน (Typical) ของรูปแบบที่แพร่หลายหรือ เรือนไม้พื้นถิ่นนั้นมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (Historic Role) มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอดีตหรือ เรือนไม้พื้นถิ่นนั้นอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปหรือเป็นรูปแบบที่หาได้ยาก (Scarcity)

(5) กรอบพื้นที่ ตั้งอยู่ภายในเขตเทศบาลเมืองแพร่ ต.ในเวียง อ.เมืองแพร่ จ.แพร่ ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้มีความสัมพันธ์กับกำเนิดและพัฒนาการของเมืองแพร่มาอย่างต่อเนื่อง มีองค์ประกอบสำคัญของเมือง เช่น คูเมืองและแนวกำแพงเมืองโบราณ เสาหลักเมือง วัดสำคัญ สถานที่ราชการ ตลอดจนเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนกลุ่มต่างๆ มีขอบเขตพื้นที่การดำเนินการศึกษาตามภาพ 1.1

ภาพ 1.1 แสดงพื้นที่ศึกษาการอนุรักษ์เรือนไม้พื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแพร่

เนื้อหาในการนำเสนอ

การศึกษาได้กำหนดเนื้อหาประกอบไปด้วย 5 บท ดังนี้ บทที่ 1) บทนำ 2) สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมในเขตเทศบาลเมืองแพร่ 3) ทฤษฎีและแนวทางการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ 4) ผลการศึกษา 5) แนวทางและวิธีการอนุรักษ์เรือนไม้พื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแพร่ โดยมีรายละเอียดของเนื้อหาในแต่ละบทดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

อธิบาย หลักการและเหตุผล ความสำคัญของปัญหาและที่มา วัตถุประสงค์การศึกษา ขอบเขตการศึกษา เนื้อหาในการศึกษา นิยามศัพท์และข้อตกลงเบื้องต้นในการศึกษา

บทที่ 2 ประวัติศาสตร์และสภาพสังคมในเขตเทศบาลเมืองแพร่

เพื่อสร้างความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ และสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบวางแผนทางการศึกษา เนื้อหาประกอบไปด้วย 2.1 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน 2.2 สภาพพื้นฐานทั่วไป และ 2.3 อัตลักษณ์ทางสังคม

บทที่ 3 ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา

นิยามศัพท์คำว่า “เรือนไม้พื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแพร่” และ “การอนุรักษ์” เป็นการศึกษาหลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ รวมทั้งวรรณกรรมปริทัศน์ เพื่อกำหนดลักษณะแนวทางเพื่อการอนุรักษ์ เนื้อหาประกอบไปด้วย 3.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อการอนุรักษ์ และ 3.2 แนวทางในการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์

บทที่ 4 ผลการศึกษา

นำเสนอผลการศึกษาจากการเก็บข้อมูลซึ่งประกอบไปด้วย 4.1 ลักษณะรูปแบบเรือนไม้พื้นถิ่น ประกอบไปด้วย 1) เือนบ่าเก่า 2) เรือนไม้ร้านค้า 3) เรือนขนมปังจิง และ 4) เรือนไม้ประยุกต์ 4.2 ลักษณะสภาพแวดล้อมกายภาพเรือนไม้พื้นถิ่น 4.3 ลักษณะสภาพแวดล้อมชุมชนของเรือนไม้พื้นถิ่น และ 4.4 สรุปผลการศึกษาเบื้องต้น

บทที่ 5 แนวทางและวิธีการอนุรักษ์เรือนไม้พื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแพร่

อธิบายถึงแนวทางและวิธีการอนุรักษ์เรือนไม้พื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแพร่ตามข้อมูลที่ได้จากการศึกษา โดยมีเนื้อหาประกอบไปด้วย 5.1 ปัจจัยและอิทธิพลที่ส่งผลให้เรือนไม้พื้นถิ่นเปลี่ยนแปลง 5.2 แนวทางการอนุรักษ์เรือนไม้พื้นถิ่น 5.3 การอภิปรายผลการศึกษา และ 5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาต่อไปในอนาคต

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เข้าใจและสามารถอธิบายถึงลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยประเภทเรือนไม้พื้นถิ่น และความสัมพันธ์ของเรือนไม้พื้นถิ่นที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพและชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแพร่ได้
- 2) เข้าใจและสามารถอธิบายถึงลักษณะเฉพาะพื้นถิ่นขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนไม้พื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแพร่ได้ รวมทั้งสามารถอธิบายถึงปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรมเรือนไม้

พื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองแพร่ได้

3) ได้รับแนวทางในการอนุรักษ์เรือนไม้พื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแพร่ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและการอยู่อาศัยในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ข้อตกลงเบื้องต้นที่ใช้ในการศึกษา

- 1) การศึกษามีขอบเขตการพิจารณาประเด็นเฉพาะเรือนไม้พื้นถิ่นที่สอดคล้องตรงตามเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกเพื่อเป็นกรณีการศึกษา (ดู บทที่ 3 3.3 ระเบียบวิธีการศึกษา)
- 2) เรือนไม้พื้นถิ่นที่ผ่านการคัดเลือกแล้ว ผู้ศึกษาจะต้องทำการสำรวจจริงวัดภาคสนาม (Measure Field) และสัมภาษณ์ (Interview) อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเรือนบางหลังอาจมีอุปสรรคในการเข้าถึง เช่น เรือนไม่มีผู้พักอาศัย เจ้าของเรือนไม่ให้ความร่วมมือ หรือขณะทำการสำรวจผู้พักอาศัยไม่ใช่เจ้าของเรือนและไม่ทราบความเป็นมาของเรือน เป็นต้น จากปัญหาดังกล่าวทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วนดังนั้นเรือนที่มีปัญหาในการเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากการสอบถามบุคคลภายนอก เช่น เพื่อนบ้าน นักวิชาการท้องถิ่น ประกอบร่วมกับข้อมูลภาคเอกสารอื่นในการเทียบเคียงเพื่อรวบรวมข้อมูลในการวิเคราะห์ต่อไป
- 3) เนื่องจากสภาพทางสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ข้อมูลที่ใช้อ้างอิงในการศึกษาในครั้งนี้ เช่น ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กฎหมาย นโยบายเทศบาลท้องถิ่น ความเคลื่อนไหวองค์กรท้องถิ่น ตลอดจนสภาพแวดล้อมกายภาพของเมือง เป็นต้น ดังนั้นหากในอนาคตปัจจัยดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่น ย่อมส่งผลกระทบต่อข้อสรุปการศึกษาหรือข้อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์เรือนไม้พื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแพร่จากการศึกษาในครั้งนี้ด้วย